

Kasselrij leper

De kasselrijen als instellingen ontstonden in de 11e eeuw en groeiden uit tot een regionale overheidsinstelling met administratief-financiële en rechterlijke bevoegdheden. Van 1678 tot 1713 behoorde de kasselrij leper tot Frankrijk, en vormden bij hun terugkeer bij de Zuidelijke Nederlanden een aparte bestuurlijke entiteit, West-Flandre of Pays Rétrocédés met leper als hoofdzetel. De kasselrij wordt opgeheffen in 1795.

De kasselrij grosso modo de volgende (huidige) gemeenten: Boezinge, Beselare, Bikschote, Brielen, Komen, Deûlémont, Dikkebus, Frélinghien, Geluveld, Gits, Hollebeke, Hooglede, Houthem, Langemark, Ledegem, Mesen, Moorslede, Oekene, Oostnieuwkerke, Passendale, Rumbeke, Sint-Jan, Staden, Voormezele, Westrozebeke, Wijtschate, Zandvoorde, Zillebeke, Zonnebeke.

Het bestuur was in handen van 3 organen: de baljuw en schepencollege, het leenhof en de kasselrijraad. De opdrachten werden uitgevoerd door de amman en de verschillende ontvangers en andere ambtenaren.

- De baljuw was een ambtenaar aangesteld door de graaf. In die zin was hij de plaatsvervanger van de soeverein. Hij werd het hoofd van de kasselrij. Naast hem stond een college van schepenen, waarvan 3 door de burggraaf (?) werden benoemd en 6 door de graaf.
- Het leenhof van de zaal van leper ontstond als afsplitsing of decentralisatie van de bevoegdheden van de grafelijke raad en het centrale leenhof van Vlaanderen. Deze bezat een administratief-fiscale en gerechtelijke bevoegdheid, m.n. het registreren van de vorstelijke lenen en het innen van de hieraan verbonden rechten en het behandelen van geschillen terzake.
- De Kasselrijraad of generale vergadering staat in voor alle belangrijke aangelegenheden van de kasselrijgemeenschap, zoals jaarlijkse regeringscontrole van de kasselrijrekening.
- De ammans voerden de opdrachten van de baljuw uit. Dit omhelsde exploten van justitie en jurisdictie op bevel van de baljuw en schepenen van de Zaal en kasselrij, zowel in het criminele (vb. manslag) als het civiele (vb. betaling van schuld). De ammans deden dagingen en insinuaties (verdachtmakingen?). Ze arresteerden en voerden de vonissen uit die door de baljuw en de schepenen over de veroordeelde laten en inwoners van de kasselrij gewezen (uitgesproken) werden. Ze deden ook dagvaardingen (sommaties) en gerechtelijke verkopeningen (executies) tot opbrengst van de bovengenoemde belastingen. Na verloop van tijd beperkte hun ambt zich tot dat van een gewone gerechtsdeurwaarder. Er bestonden verschillende ammaniën.
- Er waren meerdere ontvangers. De ontvanger-generaal, de ontvanger van het maalrecht of de molage, de ontvanger van de kamer, die van de vierschaar, wezenkamer enz. De ontvanger kreeg een 'tantième' van de geïnde gelden, vb; 2% of de 80ste penning. Hij werd voor een beperkte periode benoemd. Daarnaast waren er verschillende ambtenaren in dienst.: messagiers, landmeters en commiezen voor het innen van de belastingen, enz.

De bestuurlijke taken van de kasselrij omvatten o.a.

- Publiceren en verspreiden van gedrukte ordonnanties van de centrale overheid (plakkaatboeken)
- Toezicht op het beheer van roerende en onroerende goederen van wezen
- Uitvoeren van verschillende landbouwtellingen
- Beek- en straatschouwingen (politieone bevoegdheid)
- Financieel toezicht op de parochies

De fiscale bevoegdheden omvatten o.a.:

- Innen van de uitzend via pointingen. De pointing werd twee maal per jaar geïnd, met Sint-Jansmis (24 juni) en met Kerstmis (25 december). Ieder persoon werd belast in zijn woonplaats op zijn rijkdom en zijn lokale bezittingen. Inkomsten uit negotiatie werden eveneens belast.
- Tiende, twintigste en honderdste penning. Uitzonderlijke en eenmalige belastingen, voornamelijk aangewend door Karel V en Filips II. Dit zijn belastingen waarbij 10% (10de), 5% (20ste) of 1% (100ste penning) van een bepaald inkomen geïnd werd.
- Hoofdelijke belasting. Belasting ingesteld in 1695. Deze varieerde tussen 2000 ponden (klasse 1) en 1 pond (klasse 22) per hoofd. Hiervoor was een volkstelling noodzakelijk
- Maalrechten of maalderie, is een belasting op graan, ingevoerd in 1614, van 4 stuivers per zak. Die belasting was bedoeld voor de financiering van openbare werken. Ze kon afgekocht worden tegen een personele belasting van 6 stuivers per persoon ouder dan 6 jaar. Deze belasting werd verpacht.
- Issue is een belasting op de waarde van roerende en onroerende goederen die uit poortershanden gingen door verlies van poorterschap, erfenis, verkoop of schenking.
- Kasselrijdaalders. Tijdens de 16de eeuw stelde de kasselrij leper een accijsrecht in op het bier en de wijn die in de kasselrij verkocht werd. Dat werd geheven op alle bier en wijn gesleten zowel in de particuliere huizen als in de herbergen.

De gerechtelijke bevoegdheden zijn

- Bevoegdheden *ratione materiae*: zowel de vrijwillige, contentieuze als criminele rechtspraak. Er bestonden drie graden van jurisdictie: lage, middele en hoge justitie. Over welke jurisdictie de lokale rechtbanken beschikten, hing af van de rechten van de lokale heer. Waar de jurisdictie niet werd toegekend aan een lokale rechtbank, werd deze uitgeoefend door een andere rechtbank, meestal deze van de kasselrij of een naburige stad.
- Bevoegdheden *ratione loci*: de kasselrijrechtbank is territoriaal bevoegd voor alle zaken binnen zijn rechtsgebied.
- Bevoegdheden *ratione personae*: de inwoners van de kasselrij. Hierop zijn er een aantal uitzonderingen. Inwoners van de kasselrij konden ook het poorterschap verwerven van andere rechtsgebieden, zoals dat van de stad leper. Die poorters werden door de rechtbank van de stad geoordeeld. Clerici en soldaten worden respectievelijk door de kerkelijke en militaire rechtbanken geoordeeld.

Het is niet eenvoudig om een sluitend kader te bieden wat betreft de bevoegdheidsverdeling binnen de kasselrij leper. Het feit dat het poorterschap van de stad leper makkelijk kon worden verworven of gekocht door de inwoners van de kasselrij maakt het kluwen alleen maar erger.

Het archief van de kasselrij is door het Rijksarchief Brugge aan het Stadsarchief in bewaring gegeven. Dit archief is onderverdeeld in verschillende archiefblokken. Een van de eerste inventarisaties waren de bruine pakken. Deze archiefblokken (bruine pakken nieuwe reeks, bruine pakken zonder nummer, bruine pakken en rolls,) zijn ondertussen geïntegreerd in de 6^e reeks. De reeksen zijn het resultaat van inventarisaties in het Rijksarchief.

MADDENS N., Kasselrij leper, in: AUGUSTYN B., PREVENIER W., e.a., De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795. Brussel, 1997, p. 375-380	949.3/1997/PREV
---	-----------------

GHELDOLF A.-E., La châteltenie d'Ypres, in: Histoire de la Flandre et de ses institutions civiles et politiques jusqu'en 1305 sur le plan de l'ouvrage allemand de L.-A. Warnkoenig. Parijs-Brussel, 1864, dl. 5	949.3.01/1835-1836/WARN
VANDERMAESEN M., Kasselrij Ieper, in: VANDERMAESEN M., Archiefvormers in de gerechtelijke arrondissementen Brugge, Ieper en Veurne. I Archieven van overheidsinstellingen tot 1795. Brussel, 2001, p. 44-45	068/RABRUGGE/2001
GILLIODTS- VAN SEVEREN, L., Coutume de la salle et chatellenie d'Ypres, Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Quartier d'Ypres, 2 delen, Brussel, 1911	949.33/IEPE/1911
BOUCQUEY Raoul, De hervorming in de kasselrij Ieper van 1522 tot 1576. Leuven, 1971	THL/1971/BOUC
DE SMET K., De kasselrij van Ieper tijdens het begin van de Bourgondische periode (1393-1421). Een politiek-institutioneel onderzoek. Gent, 2009	
GRYSON B., Een historisch-demografische studie van de kasselrij Ieper in de 17e en 18e eeuw. Gent, 1999	THG/1999/GRYS
RONSE DE CRAENE H. & VANDAMME L., De volkstelling 1698 in de kasselrij Ieper. Dikkebus, 1990	929.531/IEPE/1990
DE SMET J., Les dénombremens de la population dans la châteltenie d'Ypres (1610, 1615-1620). In: Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 1932, pp. 225-236.	HKCG
DEPOVER J., Maalrecht Kasselrij Ieper, juli 1615. Dulsmont, Haghe, Hollebeke, Houthem, Mote, Neerwaasten, Verlegghem, Voormezele. Wijschate, 1998	929.531/IEPE/1998
PATTYN M., Regesten op de akten en contracten van de zaal en kasselrij Ieper (1756-1760). S.l., 1995	929.531/IEPE/1995
MADDENS N., De crisis op het einde van de 16de eeuw in de kasselrij Ieper. In: Belgisch Tijdschrift voor filologie en geschiedenis, 1961, 29, pp. 367-368.	BTFG
SOETE W., Bijdrage tot de studie van de persoonsnamen in de Kasselrij Ieper (XIVe en XVe eeuw). Leuven, 1964	THL/1959/BEEL

KAS01	Eerste reeks	ca. 1260-1806	5133 nrs.	78,68 s.m.
<p>Omvangrijkste archiefbestand met verschillende archiefreeksen. Deze bevat o.a.</p> <ul style="list-style-type: none"> → Resolutieboeken van de verschillende bestuursorganen → Plakkaatboeken → Cartularia → Registers wettelijke passeringen → Vonnissenregisters van de verschillende rechtbanken van de kasselrij → Wezerijregisters → Rekeningen van de verschillende parochies, armendissen en heerlijkheden <p>De wettelijke passeringen zijn onderling afgesloten overeenkomsten en contracten die voor de schepenenbank (wet) konden worden verleden en zo een officieel karakter kregen. Zo vindt men er o.a. verkopen, verpachtingen, schenkingen,...</p>				

VANDERHAEGHE Jan, Doothalmen kasselrij Ieper (1524-1606)		929.534/IEPE/1975
PAPIN Kristof, Doothalmen kasselrij Ieper (1624-1793)		929.534/IEPE/1994
CAPPELLE Kaat, Analyse van de criminele sententies van de kasselrij Ieper: 18e eeuw		THG/2013/CAPP
Inventarisatie	100% ingevoerd → Dateringen van de verschillende rekeningen moeten nog worden gecontroleerd → Inhoudelijke beschrijvingen moeten worden gecontroleerd en reeksen moeten worden gereconstrueerd	
Behoud en Beheer	100% zuurvrij verpakt	

KAS02	Tweede reeks	ca. 1408-1794	442 nrs.	10,53 s.m.
Deze reeks bevat voornamelijk 17e en 18e eeuwse stukken over de administratie van de Kasselrij, militaire zaken, processen en gegevens over verschillende parochies.				
Inventarisatie	100% ingevoerd			
Behoud en Beheer	100% zuurvrij verpakt			

KAS03	Derde reeks	ca. 1401-1820	304 nrs.	4,68 s.m.
Eveneens allerhande stukken, waarbij ook leendenombrementen. Van de 15e eeuw tot en met de Franse Revolutie (Jaar VIII). Deze reeks bevat ook de vroegere inventaris van Werner De Haerne: de hoofdvonnissen van 1401-1499.				
Inventarisatie	100% ingevoerd			
Behoud en Beheer	100% zuurvrij verpakt			

KAS21	Vierde reeks	ca. 1401-1820	nrs.	
Deze vierde reeks behoort feitelijk niet tot het Kasselrijarchief, maar is een verzameling van parochiearchief, daarom bleef deze reeks in Brugge. Er is wel een microfilm beschikbaar binnen het stadsarchief.				
				MCF

KAS04	Vijfde reeks	ca. 1611-1796	500 nrs.	26,21 s.m.
Deze reeks bestaat hoofdzakelijk uit → Akten en contracten voor de schepenen van de Kasselrij Ieper: 1722-1794 → Akten en contracten voor de heerlijkheden Beveren-Roeselare, Hooglede, Loker, Moorslede, Nieuwkerke, Passendale. → Straatschouwingen (18e eeuw) van quasi alle parochies van de kasselrij				
DEMUYNCK G., Weerbare mannen in de kasselrij Ieper anno 1638			929.531/IEPE/1989	

Inventarisatie	100% ingevoerd
Behoud en Beheer	100% zuurvrij verpakt

KAS05	Zesde reeks		nrs.	57,33 s.m.
Deze reeks is het resultaat van een recente inventarisatie. Hierin werden allerlei losse stukken samen met enkele oudere reeksen (rolls, bruine pakken zonder nummer en bruine pakken) samengevoegd. Voor de oudere reeksen is er een concordans opgemaakt met de nieuwe nummers.				
Inventarisatie	Inventarisatie nog niet afgerond. Bruine pakken worden geïntegreerd in de zesde reeks.			
Behoud en Beheer	Verpakking nog niet afgerond			

KAS06	Boedelinventarissen, 'staten van goed'	1528-1795	2899 nrs.	14 s.m.
Bij overlijden van één van de ouders worden de roerende en onroerende goederen opgelijst die door de voogden worden beheerd totdat de kinderen meerderjarig worden. Die lijsten of staten van goed werden ter controle aangeboden aan de kasselrij die ze overschrijft in de wezerijregisters, in het kader van het toezicht op de wezen. Deze registers zijn bewaard in de eerste reeks - zie ook de publicaties m.b.t. doothalmen.				
Bepaalde heerlijkheden hadden zelf de bevoegdheid of controle op de voogden. Deze wezerijregisters en/of staten van goed kunnen in het archief van de desbetreffende heerlijkheden worden gevonden (Beselare, Boezinge, Hollebeke, enz.).				
VANDERHAEGHE Jan, Doothalmen kasselrij Ieper (1524-1606)			929.534/IEPE/1975	
PAPIN Kristof, Doothalmen kasselrij Ieper (1624-1793)			929.534/IEPE/1994	
Inventarisatie	100% ingevoerd; regestenlijst beschikbaar			
Behoud en Beheer	100% zuurvrij verpakt			

Na het beëindigen van een rechtszaak werd het dossier afgegeven aan de betrokken partijen. Vandaar dat de vonnisregisters een beter uitgangspunt zijn om een vollediger overzicht te krijgen van de behandelde rechtszaken voor de kasselrij. Anderzijds zijn de rechtszaken zonder uitspraak niet terug te vinden in de vonnisregisters.

De procesdossiers waren bij de overdracht naar het Stadsarchief nog niet geïnventariseerd, maar worden nu stelselmatig geïnventariseerd. Hierin wordt een chronologisch onderscheid (voor 1600; 17de eeuw, loquet en 18de eeuw) en een opsplitsing tussen Kamer en Vierschaar gemaakt.

De procesdossiers geklasseerd in de archiefbestanden 'loquet' zijn processen die na de verovering van stad en kasselrij Ieper door Frankrijk alfabetisch werden geordend.

KAS10	Processen vóór 1600	1478-1601	2704 nrs.	17,55 s.m.
Zowel processen behandeld voor de zaal, kamer als vierschaar				

Inventarisatie	Regestenlijst beschikbaar
Behoud en Beheer	100% zuurvrij verpakt

KAS15	Processen Kamer, 17e eeuw	1619-1704	1600 nrs.	21,51 s.m.
<p>De geschillen beslecht in de Kamer zijn ongeveer dezelfde als in de Vierschaar.</p> <p>Achterstallige betaling van landpacht, belastingen (pointingen, zettigen en bv. Kasselriedaalders", taks op het verkopen van bier), het niet betalen van geleverde prestatie ("dagheurwerck"), geschillen in erfenissen of schulden in de sterfhuizen.</p>				
Inventarisatie				
Behoud en Beheer				

KAS11	Processen Vierschaar 17e eeuw	1631-1705	2393 nrs.	66,69 s.m.
<p>De processen voor de Vierschaar behandelden volgende lichtere delicten: verdeling van gronden in verdeeldheid, slagen en verwondingen, beledigingen (waarbij enkele markante voorbeelden van embryonale fases van heksenprocessen die evenwel wegens gebrek aan voldoende bewijzen bij de "gewone" beledigingen gerangschikt werden, verwaarlozen van landerijen door de gebruiker.</p> <p>Het overgrote deel van deze processen bestaat uit procedures ingezet wegens wanbetaling of laattijdige betaling. Dit kon zowel uitbetaling zijn van renten, niet betaalde huur van huizen, van landerijen of pachtgoeden (vooral in de periodes van oorlog), achterstallige of niet betaling van pointingen en zettingen.</p> <p>Ook financiële geschillen bij de aan- of verkoop van goederen werden voor de Vierschaar beslecht.</p> <p>Deze processen hebben een grote genealogische inhoud. Het waren immers (meestal) de gewone mensen die geconfronteerd werden met financiële moeilijkheden die voor de Vierschaar gedaagd werden.</p>				
Inventarisatie				
Behoud en Beheer				

KAS12	Processen Vierschaar, 'loquet' 17-18e eeuw	1653-1787	1232 nrs.	18,72 s.m.
Inventarisatie				
Behoud en Beheer				

KAS16	Processen Kamer, 'loquet' 17-18e eeuw	1685-1763	163 nrs.	2,90 s.m.
Inventarisatie				
Behoud en Beheer				

KAS08	Criminele Processen, 'loquetten'	1675-1786	254 nrs.	4,68 s.m.
<p>De "criminele" processen behandelden o.a. de volgende delicten: bedelarij, vechten, kinderverwaarlozing, diefstal (bv. beursesnyderie), breken van een eerder uitgesproken ban, afpersing (branbriefschrijvers), oplichterij (valse handtekeningen plaatsen, overspel (= gevangenisstraf van één maand), prostitutie en doodslag.</p> <p>In zeer veel gevallen was de uitspraak voor de "minder zware" delicten vergezeld van volgende straffen: geldboete, zweepslagen, geseling (al dan niet tot de lopende bloede), brandmerken, verbanning uit de stad, uit een heerlijkheid, uit de Kasselrij of uit de landen van Vlaanderen (voor een periode van drie jaar tot levenslange verbanning "op den hals"), tentoongesteld worden aan het pelorijn (publieke vernedering), naar de galleien verwezen. De doodstraf werd regelmatig uitgesproken.</p>				
Inventarisatie				
Behoud en Beheer				

KAS13	Kamer en Vierschaar. Processen 18e eeuw	1648-1793	1394 nrs.	s.m.
Inventarisatie				
Behoud en Beheer				

KAS14	Processen, 17 ^e eeuw, losse stukken		nrs.	s.m.
Inventarisatie				
Behoud en Beheer				

KAS17	Steenwegen	1607-1790	109 nrs.	3 s.m.
-------	------------	-----------	----------	--------

Dit archiefbestand bestaat uit de verschillende rekeningen van de straatmeesters van

- stad en kasselrij leper, 1607-1788
- Steenweg van leper-Duinkerke, 1684-1768.
- Steenweg leper-Menen, 1760-1790.
- Steenweg Kortrijk-Gent, 1716-1720
- Steenweg Kortrijk-Doornik, 1725-1770
- Steenweg Tielt-Deinze, 1771-1775

Inventarisatie	100% afgerond
Behoud en Beheer	

KAS18	Godsdiensttroebelen	1566-1568	35 nrs.	0,12 s.m.
Stukken betreffende de Opstand en de aanloop naar de Tachtigjarige Oorlog (1566-1568), maar meestal zwaar beschadigd.				
Inventarisatie				
Behoud en Beheer				

KAS07	Oorkonden en brieven	1384-1792	nrs.	3,5 s.m.
<p>In het kasselrijarchief van leper zijn een reeks oorkonden aanwezig die opgeborgen zaten in drie grote kartonnen dozen waarop charters geschreven stond. De eerste doos bevatte oorkonden van 1384 tot 1533 die elk afzonderlijk in een klassieke bruine enveloppe staken. De twee andere dozen droegen enkel de vermelding charters 17de eeuw en bevatten stukken die slordig boven elkaar gestapeld lagen in een willekeurige volgorde.</p> <p>De oorkonden werden zoveel mogelijk gevlakt, in zuurvrije mappen en daartoe bestemde archiefdozen geplaatst. Op deze oorkondeschat of chartarium van de kasselrij is er een regest opgemaakt.</p>				
Inventarisatie		100% afgerond, regestenlijst beschikbaar		
Behoud en Beheer		100% zuurvrij verpakt		